

CAIBIDIL 27

MICHELANGELO – DEALBHÓIR

Ginias nua

Sna blianta deireanacha den 15ú haois, bhí ealaíontóir nua i réim i bhFlórans. Ba é sin Michelangelo Buonarroti, stócach 17 mbliana d'aois a bhí ina chónaí in Palazzo Medici faoi choimirce Lorenzo Ollásach. D'éascaigh Lorenzo an bealach don ghinias óg chun teacht i mbláth agus chaith sé leis go measúil muinteartha.

D'aithin Lorenzo an tallann a bhí ag Michelangelo nuair nach raibh sé ach 13 bliana d'aois. Chuidigh sé leis ó thaobh airgid de, thug sé seomra sa phárlás dó agus cheadaigh sé don dealbhóir óg a chuid béilí a chaitheamh ag aon bhord lena chlann mhac féin agus le daoine uaisle eile.

Fuair Lorenzo bás, áfach, sa bhliain 1492 nuair nach raibh sé ach 43 bliain d'aois agus ní raibh puinn suime ag a mhac Piero i gcultúr ná i gcúrsaí ealaíne. Ní raibh an cumas polaitiúil in Piero mar a bhí ina athair ach oiread. Níorbh fhada gur éirigh an pobal amach ina choinne agus bunaíodh poblacht i bhFlórans an athuair. Ach faoin am sin, bhí Michelangelo tar éis Flórans a fhágáil chun pátrúin eile a aimsiú, pátrúin a chaitheadh go measúil leis.

Michelangelo Buonarroti (1475–1564)

Bhí máthair Michelangelo breoite agus é ina naíonán agus tugadh do theaghlach de shnoíodóirí cloch é lena thógáil. Chaith sé cuid mhaith dá óige leo. Mhaígh sé i gcónaí gurbh é an tréimhse sin a chuir cor ina chinniúint maidir leis an ngairm bheatha a bheadh aige. Is cinnte go raibh taithe aige cheana a bheith ag plé le clocha nuair a chuaigh sé i mbun saothair.

300

Chaith sé seal beag i stiúideo an ealaíontóra Ghirlandaio sular bhog sé ar aghaidh chuig scoil a bhunaigh Lorenzo Ollásach i ngairdíní de' Medici, áit a raibh an dealbhóir Bertoldo di Giovanni ina mhúinteoir. Rinne sé staidéar ar na dealbha clasaiceacha a bhí i mbailiúchán de' Medici chomh maith le freascónna de chuid Masaccio i Séipéal Brancacci.

An Róimh

Faoin mbliain 1496, bhí Michelangelo sa Róimh agus é ag obair do Jacopi Galli, baincéir saibhir a raibh bailiúchán breá de dhealbha ársa aige. Eisean a chuir an dealbhóir óg i dteagmháil le seanchairdinéal as an bhFrainc ar theastaigh dealbh uaidh i gcomhair a thuama. Gheall Galli don chairdinéal go bhfaigheadh sé an dealbh mharmair ab áille sa Róimh, agus níl aon dabht ná gur chomhlíon Michelangelo an gealltanais sin go seoigh.

An Pietà

Is é is ciall leis an bhfocal Iodáilise *pietà* ná trua, ach san ealaín dhiaga is éard is brí leis ná an Mhaighdean Mhuire ag caoineadh os cionn chorp Chríost. Bhí an téama sin níos coitianta in ealaín thuaisceart na hEorpa, ach chuaigh Michelangelo i ngleic leis agus rinne léiriú úrnua ar fad ar an téama agus gan é ach 23 bliain d'aois. D'fhill sé ar an téama sin arís i gcaitheamh na mblianta, ach is é an chéad *Pietà* (fíor 27.1) an ceann is áille, is uaisle agus is dea-chumtha, agus is é an t-aon saothar a shínigh sé. Féachann an Mhaighdean Mhuire síos agus cuma chiúin státúil uirthi in ainneoin a bróin. Cé go léiríonn an dealbh eachtra drámatúil, déantar é ar bhealach

FÍOR 27.1 PIETÀ, Michelangelo, Baisleac Pheadair, An Róimh

FÍOR 27.2 DAVID (Dáibhí), Michelangelo, Accademia, Flórans

an-srianta ar an modh clasaiceach. Léiríodh na fíoracha go réalaíoch, ach is fíoracha idéalaithe foirfe naofa iad seachas fíoracha daonna.

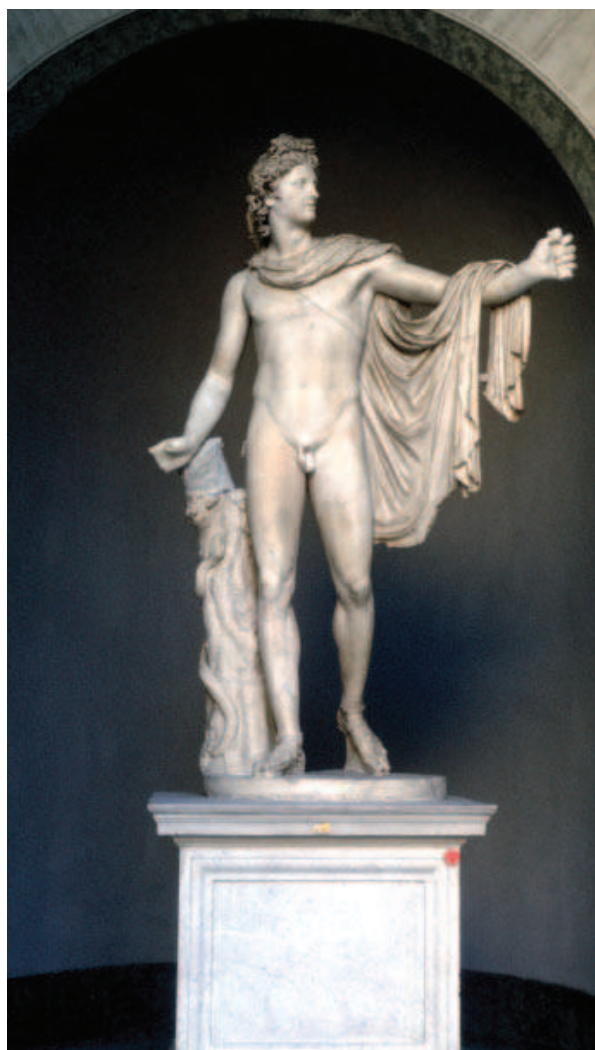
Réiteach teicniúil

Ba dheacair dealbh a dhéanamh d'fhear lánfhásta agus é ina luí trasna ar ghlúine mná gan aon taca eile a bheith faoi. Is é an réiteach a bhí ag Michelangelo ar an bhfadhb ná pirimid tacaíochta a dhéanamh den éadach sa dealbh. Rinne sé fillteacha fallaingeacha de cheap fuar marmair.

Thuill an *Pietà* clú do Michaelangelo sa Róimh agus chuir sé a ainm i mbéal an phobail, ach faoin mbliain 1500 bhí sé ullamh chun filleadh ar a chathair dhúchais, Flórans.

Faoi phátrúnacht na poblachta

Bhí Flórans ina phoblacht arís an athuair agus chun é sin a cheiliúradh, bheartaigh an *Signoria* (an rialtas) ar roinnt saothar ealaíne a choimisiúnú. D'iarr coiste tógála na hardeaglaise ar Michelangelo dealbh de Dháibhí a dhéanamh a gcuirfí ar cheann de thacaí na hardeaglaise. Bhí bloc ollmhór marmair ag bord oibreacha na hardeaglaise agus bhronn an coiste tógála ar Michelangelo é. As sin a rinne sé dealbh a sheas don phoblacht athbhunaithe, dealbh a chruthaigh nach raibh a shárú le fáil mar ealaíontóir i bhFlórans.

FÍOR 27.3 APOLLO BELVEDERE, An Vatacáin, An Róimh

Dáibhí

Is é atá in *Dáibhí* ná dealbh de réir stíl Donatello, ealaíontóir a mhair beagnach 100 bliain roimhe sin. Dealbh atá ann den stócach a mharaigh an fathach Góla le hurchar amháin óna chrann tabhaill. Tá sí 4 mhéadar ar airde agus snoíodh í as bloc amháin marmair. Is siombail í an dealbh de neart Fhlórans mar chathairstát beag a bhí ag seasamh an fhóid in aghaidh naimhde níos láidre ná é. Tá sé le léamh ar aghaidh dháiríre mhachnamhach Dháibhí go bhfuil sé meáite ar an ngníomh a dhéanamh. Mar sin féin, tá an dealbh beagnach ar aon dul le dealbh chlasaiceach ó thaobh stíle de sa mhéid is nach bhfuil práinn na huair le brath air agus go bhfuil a lámh go suaimhneach lena thaobh. Is dealbh ollmhór é *Dáibhí* agus tá leathchois aige sa saol daonna agus leathchois aige i saol an mhiotais. Cé go bhfuil gnéithe réalaíocha ann, tá an dealbh níos mó ná duine daonna agus níos idéalaithe, faoi mar a bheadh samhail naofa álainn d'fhear ann, samhail fhoirfe a bhfuil gach coibhneas ceart ina chomhdhéanamh.

Tionchar na Ré Clasaicí

Tá cosúlacht le feiceáil idir *Dáibhí* agus *Apollo Belvedere* (fíor 27.3), dealbh a fuarthas gar don Róimh sa chuid deiridh den 15ú haois. Clonann an dá fhigiúr a gceann agus tá an staidiúir céanna fúthu, nach mór. Tá tionchar eile le brath ar *Dáibhí* freisin - an meascán den fhilíocht chlasaiceach agus den Nua-Phlatónachas, nó *poesie*, a bhí i bhfaisean i dteaghlach de' Medici nuair a bhí Michelangelo ann agus é ina stócach. San am sin, bhí aithne aige ar Botticelli agus tá an oiread de chosúlacht idir *Dáibhí* agus *Breith Véineas* le Botticelli ó thaobh geáitsí agus gothaí de agus go samhlófa gur íomhánna scáthánacha dá chéile iad.

Thóg sé bliain ar Michelangelo *Dáibhí* a chríochnú. Bhí *Signoria* Fhlórans chomh tógtha sin leis an dealbh gur cuireadh sa Piazza del Signoria í lasmuigh den Palazzo Vecchio sa bhliain 1504, seachas in airde ar an ardeaglais faoi mar a bhí i gceist ar dtús. Bhí an dealbh ansin ar feadh i bhfad go dtí gur cuireadh i seomra ar leith in Galleria dell'Accademia í, agus cuireadh cóip di sa Piazza.

Tuama le haghaidh an Phápa Iúil II

Taobh istigh de bhliain tar éis dó *Dáibhí* a chríochnú, cuireadh fios ar Michelangelo chun na Róimhe arís. Theastaigh ón bPápa nuathofa, Iúil II, go rachadh Michelangelo i mbun scéim mhór a bhí le bheith ar an gcoimisiún ba mhó agus ba mheasúla dá bhfaigheadh sé riamh. Mar a thit cúrsaí amach, áfach, bhí sé ar cheann de na coimisiúin ba mhó crá dó riamh. Theastaigh tuama mórthaibhseach 15 mhéadar ar airde ó Iúil a bheadh suite i spás dó féin. Shamhlaigh an Pápa go gcuirfí i suíomh feiceálach é i lár Bhaisleac Pheadair a bhí á atógáil. Lean Michelangelo leis an obair sin anois is arís thar thréimhse 40 bliain, ach ba chrá croí dó é agus thug a bheathaisnéis 'tragóid an tuama' air.

An Tuama

302

Chaith Michelangelo bliain nach mór sna cairéil mharmair in Carrara sa Tuscáin agus é ag roghnú marmair le haghaidh an tuama agus á chur i mbáid chun na Róimhe ar a chostas féin. Ach idir an dá linn rith Iúil as airgead agus cuireadh an scéim ar an méar fhada. Bhain go leor achrainn leis an tuama agus níor éirigh le Michelangelo é a chríochnú riamh. Athscríobhadh an conradh 6 huaire. Bhí aighneas ann gach aon uair agus b'éigean do Michelangelo an dearadh a athrú gach aon uair. Cé go ndearna Michelangelo iarracht arís agus arís eile é a chríochnú, dhiúltaigh na Pápaí a tháinig i ndiaidh Iúil íoc as agus theastaigh uathu go ndéanfadh sé obair eile. Faoi dheireadh scaoileadh leis, agus ba iad a chuid cúntóirí a chríochnaigh é sa bhliain 1545 in eaglais San Pietro in Vincoli. Bhí an toradh an-mhíshásúil, rud a spreag scríbhneoir amháin chun a rá gur shuarach an saothar a bhí ann.

Seachas an dealbh mhór mhaorga de Mhaois, níl aon róchuma ar na dealbha eile ar an tuama. Ní haon ionadh nach raibh muintir Della Rovere róshásta leis agus gur cheap siad nár tugadh a gcóir dóibh.

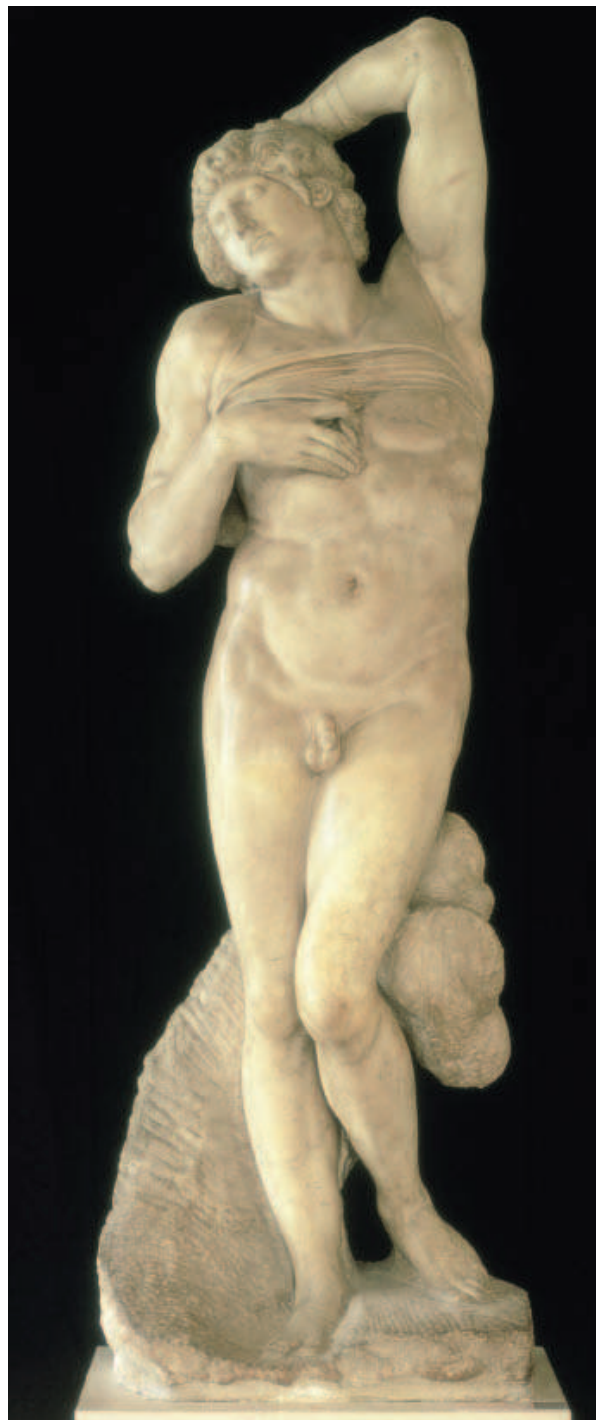

FIG. 27.4 SCHIAVO MORENTE (An Daor ag Fáil Bháis), Michelangelo, Louvre, Páras

FÍOR 27.5 I PRIGIONI (Na Daoir), Michelangelo, Accademia, Flórans

Fíoracha i ngéibheann i marmar

Bhí sé i gceist go ndéanfadh Michelangelo tuairim is 40 dealbh mhór agus gurbh fhir lomnocta a bheadh ina bhformhór, ach ní dhearnadh ach an gearradh tosaigh ar an gcuid is mó díobh. Níor críochnaíodh ach ceann amháin, is é sin *An Daor ag Fáil Bháis* (fíor 27.4). Tá sé sa Louvre i bPáras. Tá ceithre dhaor nár críochnaíodh in Galleria dell'Accademia i bhFlórans (fíor 27.5). Ní léir cad dó ar sheas siad, ach léiríonn siad an modh oibre a bhí ag Michelangelo: dhéanadh sé imlíne na fíorach a tharraingt ar aghaidh an bhloic mharmair agus snoíodh sé tosach na deilbhe ar dtús, nó mar a dúirt sé féin, shaoradh sé an fhíor a bhí i ngéibheann sa marmar. Chuireadh sé barr slachta ar na codanna nochta agus d'fhágadh sé an chuid eile gan snoí, rud a d'fhág an chuma air go raibh na fíoracha ag iarraidh teacht amach as an marmar féin.

Maois

Bhí sé i gceist go mbeadh dealbha de cheathrar fáithe mar chuid den tuama ach níor críochnaíodh ach *Maois* (fíor 27.6). Tá an dealbh níos mó i méid ná duine daonna agus meastar go bhfuil sé ar cheann de na dealbha is fearr de chuid Michelangelo. Tá dreach maorga ceannasach air agus é ag stánadh roimhe go fíochmhar. Tá a lámh chlé fite ina fhéasóg mhór, rud a chuireann leis an gcuma fhíochmhar atá air. Ina shuí atá sé, cos amháin leis tarraingthe isteach faoi agus an chos eile chomh láidir teann le tamhan crainn. Tá na taibléid chloiche a fuair sé ar Shliabh Shíonaí agus ar a bhfuil na Deich nAitheanta greanta, faoina ascaill aige. Tá géaga láidre aige agus na féitheoga ag seasamh amach orthu. Tá adhairc ar a chloigeann, nó b'fhéidir gur gathanna iad a sheasann do luan, agus tá údarás ceannasach theachtair Dé le haithint ar a aghaidh. Measadh an aghaidh sin bheith chomh dian fiata sin gur thug lucht comhaimsire Michelangelo *terribilità*, uaisleacht uafásach mhaorga, ar an dreach atá air.

Fíor ar an tuama

I lár an tuama ar leibhéal na talún atá *Maois* suite inniu, ach bhí sé i gceist ar dtús go mbeadh an dealbh thuas ar airde agus go bhféachfaí aníos air. Ní foláir nó bhí sé i gceist go gcuirfeadh an dealbh chumhachtach cheannasach sin pearsantacht lúil féin i gciumhne don té d'fheicfeadh í, nó pearsantacht Michelangelo fiú. Is cinnte gur mhó a rachadh an dealbh i bhfeidhm ar dhaoine dá mbeadh sí ar airde mar a bhí i gceist go mbeadh.

FÍOR 27.6 MOSÉ (Maois), Michelangelo, tuama an Phápa Lúil II, San Pietro in Vincola, An Róimh

FIOR 27.7 Tuama Giuliano de' Medici, Michelangelo, Sagrestia Nuova, San Lorenzo, Flórans

FIOR 27.8 Tuama Lorenzo de' Medici, Michelangelo, Sagrestia Nuova, San Lorenzo, Flórans

Séipéal Sochraide de' Medici

Nuair a toghadh Giovanni de' Medici ina Phápa (Leo X) bhronn sé coimisiún ar Michelangelo chun dul ag obair ar scéim nua de thuamaí de' Medici i bhFlórans. Bhí sé i gceist go mbeadh ceithre thuama ann ach níor críochnaíodh ach dhá cheann díobh. Bhí sé i gceist freisin go mbeadh an maisiúchán snoite ina dhlúthchuid d'aitireacht an tséipéil ach níor críochnaíodh é sin ach oiread. Bhí dealbh den Mhaighdean Mhuire agus an Leanbh Íosa ar a glúin aici le bheith ar an bpríomhdhealb sa séipéal agus níor críochnaíodh ina iomláine í. Tá na dealbha den bheirt de' Medici atá ina suí ar na tuamaí ar dhá cheann de na dealbha is breátha a rinne Michelangelo.

304

Giuliano agus Lorenzo

Fuair deartháir óg le Leo X, Giuliano (fíor 27.7), agus nia leis, Lorenzo (fíor 27.8), bás go hóg agus adhlacadh an bheirt acu i séipéal na sochraide. Is cinnte go ndearna Michelangelo léiriú idéalach orthu seachas portráidí a dhéanamh den bheirt agus iad ina steillbheatha. Faoina ndealbha siúd, tá dhá phéire de dhealbha agus iad ar a leaslú: Lá agus Oíche, Maidin agus Tráthnóna. Meastar go seasann siad don Am agus don Bhás mar léiriú ar imeacht na haimsire.

Na pietà-anna deireanacha

Feictear an Mhaighdean Mhuire agus an Leanbh Íosa le chéile arís agus arís eile i saothar Michelangelo. Tá creideamh láidir le sonrú go mór sna píosaí ealaíne leis. Sna pietàna deireanacha leis cuirtear téama na máthar agus an linbh i láthair go han-chumhachtach, agus go cráite fiú.

FIOR 27.9 PIETÀ FIORENTINA, (Pietà Flórans) Michelangelo, Museo dell'Opera del Duomo, Flórans

Pietà Fhlórans

Tá *Pietà Fhlórans* (fíor 27.9) ar cheann de na saothair is truacánta a rinne Michelangelo. Is cinnte gur le haghaidh a thuama féin a rinne sé é, ach tá sé anois i músaem na hardeaglaise i bhFlórans. Bhí an dealbh ina stiúideo féin ar feadh na mblianta. Bhris Michelangelo féin cos na deilbhe le teann frustrachais lá agus bhí sé ar tí an dealbh ar fad a scriosadh nuair a chuir a chuid daltaí stop leis. Is mór idir Pietà na Róimhe a rinneadh leathchhead bliain roimhe sin agus an ceann seo.

An Pápa Iúil II (1503–13)

Faoin am ar toghadh an Cairdinéal Guliano della Rovere ina Phápa (fíor 27.10), bhí an cháil air go raibh sé ina phátrún fial ar na healaíona agus go raibh bailiúchán breá de dhealbha ársa aige. Roghnaigh sé an t-ainm Iúil agus níorbh fhada go raibh daonnachtaithe ag tabhairt Iúil Caesar a Dó air.

An Pápa ina ghaiscíoch troda

D'admhaigh an Pápa gurbh fhearr leis claíomh ina lámh ná leabhar agus níor chuir sé aon am amú go ndeachaigh sé i mbun feachtais éagsúla mhíleata chun cur le Stáit an Phápa agus chuir sé deireadh le gluaiseachtaí easaontóirí i measc na cléire. Ar nós Iúil Caesar roimhe, bhí rún daingean aige a mharc a fhágáil ar an Róimh. Dhírigh sé a aird ar an gcathair a atógáil agus lean sé air le teann fuinnimh, faoi mar a rinne sé ina chuid feachtas míleata freisin.

An Róimh ina fothrach

Nuair a rinneadh Pápa d'Iúil bhí an Róimh ina ciseach. Ní raibh i bpríomhchathair spioradálta na gCríostaithe ach baile bothán, agus é ar cheann de shraith sráidbhailte scrábacha a bhí bailithe thart ar bhruach na Tibire. Ba é an fhís a bhí ag an bPápa nua ná go mbeadh an Róimh ar an bpríomhchathair ab fhearr agus ba mhó clú in aimsir an Renaissance agus gurbh inti a bheadh an chúirt ba bhreátha agus ba ghalánta, agus chuir sé roimhe an fhís sin a fhíorú.

Cánacha á ngearradh

Theastaigh airgead ón bPápa chun an fhís sin a fhíorú agus an Róimh a atógáil. Gearradh cánacha sna críocha nua de chuid Stáit an Phápa. Ar ámharaí an tsaoil thángthas ar mhianach alúim ar a thailte nua. Bhíodh gá leis an alúm nuair a bhíodh éadach á dhathú, príomhthionscal na hIodáile ag an am. Ach bhí an t-alúm gann agus go dtí sin b'éigean é a iompórtáil ón Tuirc, tír Mhoslamach. D'fhág an mianach nua nach raibh aon soláthraí alúim arbh fhiú trácht air sna tíortha Críostaí ach an Pápa féin agus go bhféadfadh sé a rogha praghais a ghearradh air.

Duine corrach cráite

Tá buairt aigne le brath ar an saothar deireanach sin. Tá cuma anásta mhíghnáíúil ar an dealbh faoi mar a bheadh Michelangelo ag séanadh na háilleachta d'aon ghnó. Chuirfeadh sé an díograis chráite a bhain le saothair dhiaga sna Meánaoiseanna i gcuimhne don té a bheadh ag féachaint air. Tá dealramh cinnte ag an bhfear ar cúl a bhfuil an cochall air le Michelangelo féin agus é ina sheanfhear. Tá an chuma air go bhfuil sé tuirseach brónach agus é bréan bailithe den saol.

Atógáil na Róimhe

Cheap Iúil Donato Bramante mar phríomhailtire agus mar phleanálaí cathrach. Ní raibh ceachtar acu, an Pápa ná Bramante, róbhuartha faoi iarsmaí ón Ré Chlásaiceach sa Róimh agus baineadh leas as an bhFóram agus as an gColasaem mar fhoinsé cloch le haghaidh na tógála. Mar bharr air sin, scriosadh an foirgneamh ba chéimiúla ar sheanfhoirgnimh naofa na Róimhe chun Baisleach ollmhór Pheadair a thógáil as an nua. Ainneoin gur creideadh go raibh Naomh Peadar curtha faoin mbaisleach a thóg an chéad impire Críostaí, Constantine, sa bhliain AD 330, leagadh go talamh é in 1506. Ní haon ionadh go dtugtaí 'Bramante *ruinante*' (leagthóir) ar an ailtire.

FÍOR 27.10 RITRATTO DI PAPA GIULIO II (Portráid den Phápa Iúil II), Rafael, Galleria degli Uffizi, Flórans

Pietà Rondanini

Is í an dealbh dheireanach mharmair a rinne Michelangelo an ceann is corraithí ar fad dá chuid. Choinnigh sé *Pietà Rondanini* (fíor 27.11) ina stiúideo féin agus lean sé de bheith ag obair air go dtí go raibh sé 89 bliain d'aois, bliain a bháis. Thosaigh sé ar an saothar cúpla uair, ach sa leagan deireanach léirigh sé an Mháthair agus an Mac ar shlí a bhris leis an sean. Is léiriú úrnua ar fad é ar théama an *pietà* é sa mhéid is go ndéantar iarracht síceolaíocht an téama a chur in iúl seachas léiriú réalaióch a dhéanamh air.

Dreach cráite

Cheapfá go bhfuil an mac ag tabhairt tacaíochta dá mháthair fiú tar éis a bháis. Ar an gcaoi sin, cuireann Michelangelo an nasc do-bhriste atá idir an mháthair agus a leanbh i gcomparáid leis an nasc idir an t-ealaíontóir agus a shaothar. Níl aon rian de léiriú srianta an mhodha chlasaicigh air a thuilleadh; níl fágtha ach na gnéithe is bunúsaí agus is geall le saothar nua-aoiseach é agus an dreach cráite teibí atá air.

FÍOR 27.11 PIETÀ RONDANINI, Michelangelo, Castello Sforzesco, Milano

Conclúid

Ba é *Dáibhí*, an dealbh d'fhear álainn gan smál a raibh gach coibhneas ceart ina chomhdhéanamh, an dealbh a chruthaigh nach raibh sárú Michelangelo mar ealaíontóir le fáil i bhFlórans. Fiú go dtí an lá atá inniu ann, is é an dealbhóir is mó urraim de chuid an Renaissance é.

Ceisteanna

1. Cén fáth nár críochnaíodh tuama Iúil II riamh?
2. Déan cur síos ar an gcaidreamh a bhí ag Michelangelo lena chuid pátrún.
3. Déan cur síos ar an leagan amach a bhí le bheith ar Shéipéal de' Medici in San Lorenzo.
4. Cén fáth ar cuireadh an dealbh *Dáibhí* sa chearnóg i bhFlórans seachas in airde ar an ardeaglais mar a bhí pleanáilte?
5. Cén modh oibre a bhí ag Michelangelo agus fíoracha á snói aige?
6. Déan cur síos ar na fíoracha i Séipéal Sochraide de' Medici.

Aiste

1. Bhí tionchar suntasach ag an ealaín chlasaiceach agus ag saothar na n-ealaíontóirí a chuaigh roimhe ar dhealbhóireacht Michelangelo. Déan plé ar an tionchar sin agus déan comparáid idir píosaí ar leith.
2. Tá 'gnéithe réalaiócha' in *Dáibhí* le Michelangelo, ach tá an dealbh 'níos mó ná duine daonna agus níos idéalaithe'. Pléigh a bhfuil i gceist leis an ráiteas sin.
3. D'fhill Michelangelo ar théama an *pietà* go minic i gcaitheamh a shaoil. Cuir samplaí éagsúla den téama sin i gcomórtas lena chéile agus pléigh an tábhacht a bhí leo don ealaíontóir.

Staidéar ar phictiúr daite

1. Scrúdaigh an dealbh de Mhaois (fíor 27.6) ar thuama an Phápa Iúil II agus déan cur síos ar an bpearsa atá á léiriú. Cén fáth a gceaptar go mbeadh cuma ní ba mhaorga ar an dealbh dá ndéanfaí an tuama de réir phlean Michelangelo?